

УДК 658:65.012.8

Штангрет А.М.*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансово-економічної безпеки,
обліку і оподаткування
Української академії друкарства***Караїм М.М.***кандидат економічних наук,
асистент кафедри фінансово-економічної безпеки,
обліку і оподаткування
Української академії друкарства*

УКРАЇНСЬКИЙ РИНОК ЮВЕЛІРНОЇ ПРОДУКЦІЇ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ЗАГРОЗИ

UKRAINIAN MARKET JEWELRY PRODUCTION: CURRENT STATE AND THREATS

АНОТАЦІЯ

На динаміку розвитку українського ринку ювелірної продукції впливає значна кількість чинників, урахування дії яких є важливим як на державному рівні, так і в процесі діяльності окремих суб'єктів господарювання. Результати розрахунку ключових показників діяльності підприємств ювелірної промисловості засвідчили наявність загроз їхній економічній безпеці. Визначено сутність проблем державного регулювання сфери обігу дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння. Узагальнено перелік загроз, які найбільш суттєво впливають на рівень економічної безпеки підприємств ювелірної промисловості. Сформовано сукупність рекомендацій для застосування суб'єктами господарювання та державними органами управління для стабілізації та забезпечення умов його сталого розвитку.

Ключові слова: ринок, ювелірні вироби, державне регулювання, підприємство, загроза.

АННОТАЦИЯ

На динамику развития украинского рынка ювелирной продукции влияет значительное количество факторов, учет действия которых является важным как на государственном уровне, так и в процессе деятельности отдельных субъектов хозяйствования. Результаты расчета ключевых показателей деятельности предприятий ювелирной промышленности показали наличие угроз для их экономической безопасности. Определена сущность проблем государственного регулирования сферы обращения драгоценных металлов и драгоценных камней. Обобщен перечень угроз, которые наиболее существенно влияют на уровень экономической безопасности предприятий ювелирной промышленности. Сформирована совокупность рекомендаций для применения субъектами хозяйствования и государственными органами управления для стабилизации украинского рынка ювелирных изделий и обеспечения условий устойчивого развития.

Ключевые слова: рынок, ювелирные изделия, государственное регулирование, предприятие, угроза.

ANNOTATION

The dynamics of the Ukrainian jewelry market is influenced by a significant number of factors, the account of which is important both at the state level and in the process of the activity of individual economic entities. The results of the calculation of key performance indicators of jewelry industry enterprises have shown the existence of threats to their economic security. The essence of the problems of state regulation of the sphere of circulation of precious metals and precious stones is defined. Generalization of the list of threats that most significantly affect the level of economic security of jewelry industry enterprises. A set of recommendations for application by business entities and government authorities to stabilize the Ukrainian jewelry market and ensure conditions for sustainable development has been formed.

Keywords: market, jewelry, state regulation, enterprise, threat.

Постановка проблеми. Проблеми вітчизняного ринку ювелірних виробів доволі складно однозначно охарактеризувати, оскільки на його розвиток впливають як загальні чинники, дія яких спричинена складними трансформаційними процесами в національній економіці та політичною і соціальною напруженістю, так і відмінними, що пов'язані зі специфікою виробництва ювелірної продукції, використанням населенням як засобу збереження заощаджень і складністю державного регулювання сфери обігу дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння. Вирішення проблем, які гальмують розвиток ринку ювелірної продукції, потребує узагальнення та систематизації інформації для розроблення й реалізації заходів щодо вдосконалення державного регулювання і формування системи захисту на кожному підприємстві ювелірної промисловості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі проблеми обігу дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння досліджували Т. Артюх, В. Базилевич, А. Босак, В. Варталян, Д. Вислогузов, І. Григоренко, К. Єфремова, В. Збойков, Н. Луців, Л. Машковська, О. Михайловський, В. Михальський, Н. Пучкін, Т. Сафонова, К. Семенюк, Ю. Титова, О. Харитонова, Л. Чиж, Ю. Шемшученко та ін.

Віддаючи належне науковій та практичній значущості праць провідних учених, слід зазначити, що у вітчизняній літературі й практиці господарювання підприємств недостатньо досліджено загрози вітчизняному ринку ювелірної продукції як передумови протидії їм на різних рівнях управління.

Мета статті полягає у формуванні переліку ключових загроз для розвитку ринку ювелірної продукції в Україні та окресленні заходів протидії їм на державному рівні та в діяльності підприємств ювелірної промисловості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Передусім підкреслимо, що етап активного розвитку ринку ювелірної продукції Укра-

їни розпочався з початку 90-х років. З одного боку, складність та трудомісткість ювелірного виробництва, необхідність забезпечення державного контролю над видобуванням та використанням дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння, а з іншого – зростаючий внутрішній попит населення, яке намагалося таким чином захистити власні заощадження від інфляційних процесів, стали дестимуляторами та стимуляторами розвитку вітчизняного ринку ювелірних виробів. Попри відносно короткий проміжок часу сьогодні відзначають наявність кількох етапів як розквіту, так і занепаду.

Перешкодою на шляху ретельного аналізу ринку ювелірних виробів в Україні стала відсутність або ж обмеженість у доступі до необхідних інформаційних ресурсів. До 2009 р. Державна пробірна служба України розміщувала в мережі Інтернет інформацію зі звітів про результати своєї роботи, але після її ліквідації доступ до публічних даних був суттєво обмежений. Офіційні статистичні дані, які містяться у статистичному збірнику «Діяльність суб'єктів господарювання» [4, с. 193–370], дають загальне уявлення лише про діяльність підприємств, які спеціалізуються на виробництві ювелірних виробів, біжутерії та подібних виробів (код 32.1 за КВЕД – 2010). Уважаємо за доцільне зупинитися лише на ключових параметрах діяльності підприємств ювелірної промисловості, які можуть надати загальне уявлення про тенденції розвитку ювелірного виробництва в Україні в 2010–2016 рр.

Перший аспект, на якому доцільно акцентувати увагу, – динаміка кількості підприємств, що визначає загальні тенденції розвитку ювелірної промисловості в Україні (рис. 1).

Загалом кількість підприємств, які спеціалізуються на виробництві ювелірних виробів, скоротилася із 361 у 2010 р. до 232 у 2016 р., тобто на 35,73%. Для порівняння: кількість промислових підприємств загалом у цьому ж часовому відрізку зменшилася на 11,0%, у т. ч. переробної промисловості – на 12,66%. Здійснене порівняння дає змогу дійти висновку про наявність суттєвих загроз економічній безпеці не лише підприємств ювелірної промисловості, а й виробництву ювелірних виробів в Україні у цілому.

Для підприємств ювелірної промисловості найбільш цінним ресурсом є кваліфікований персонал. Йдеться не просто про працівників, а про майстрів зі стажем та відповідними творчими навичками, здатних створювати витвори мистецтва. Лише унікальність та творчий підхід забезпечують виробництво конкурентоспроможної ювелірної продукції. Отже, вважаємо за необхідне звернути увагу на наявність негативних тенденцій стосовно скорочення кількості зайнятих працівників на підприємствах ювелірної промисловості. Темп скорочення у 2016 р. порівняно з 2010 р. становив 54,35%,

тобто можна говорити про суттєві втрати людського капіталу, які в умовах складного виробництва відновити буде надзвичайно складно. Зважаючи хоча б на те, що у цілому в промисловості скорочення зайнятих працівників становило 27,16%, у т. ч. в переробній промисловості – 25,27%, то на підприємствах ювелірної промисловості явними є загрози для кадрової безпеки, реалізація яких спричиняє зниження конкурентоспроможності вітчизняного виробництва ювелірних виробів.

Ефективність господарської діяльності безпосередньо визначається кінцевими фінансовими результатами, отже, спираючись на офіційні статистичні дані, нами в графічному вигляді подано динаміку чистого прибутку (збитку) та частки збиткових підприємств ювелірної промисловості (рис. 3).

Безперечно, що факт негативного кінцевого результату, тобто збитків у 2013–2016 рр., а також наявна тенденція до зростання їх величини, вказують на низьку ефективність господарської діяльності підприємств ювелірного виробництва. Про наявність загроз для фінансової безпеки підприємств ювелірної промисловості свідчить і частка серед них збиткових, зокрема у 2016 р. – 40,5%. Для порівняння: у цілому по промисловості збитковими були у цьому ж році 27,5%, у т. ч. переробної промисловості – 25,1%. Важливо також звернути увагу, що на відміну від промисловості у цілому в 2016 р. для ювелірної промисловості мало місце зростання величини збитків та збільшення частки збиткових підприємств.

На розвиток вітчизняного ринку ювелірних виробів, окрім визначених вище загроз, суттєво впливають й інші чинники, окремі з яких заслуговують на особливу увагу. Так, обіг дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння регулюється близько 100 підзаконних нормативних документів, що конкретизують застосування Закону України «Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними» від 18.11.1997 № 637/97-ВР. Така ситуація спричиняє нестабільність законодавчого поля та ускладнює господарську діяльність вітчизняних товаровиробників. Інша проблема – нестабільність системи оподаткування. Доцільно згадати той факт, що 90% учасників ювелірного ринку, будучи суб'єктами малого підприємництва, є платниками єдиного податку. Їхня діяльність була поставлена під загрозу припинення внаслідок дій Державної податкової служби в 2012 р., яка Листом від 06.02.2012 № 3443/7/17-1217 заборонила учасниками ювелірного ринку бути платниками єдиного податку. Хоча ця ситуація була врегульована, але спричинила значні втрати для вітчизняних товаровиробників, передусім через непередбачуваність зміни податкового тиску.

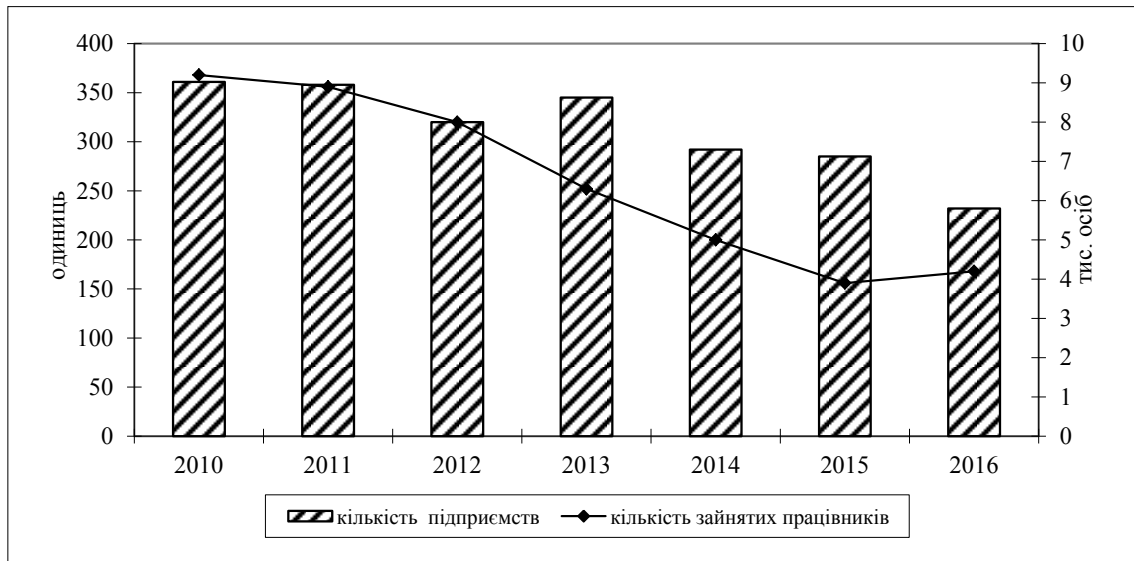

Рис. 1. Динаміка кількості підприємств та чисельність зайнятих працівників на підприємствах ювелірної промисловості [4, с. 193–207]

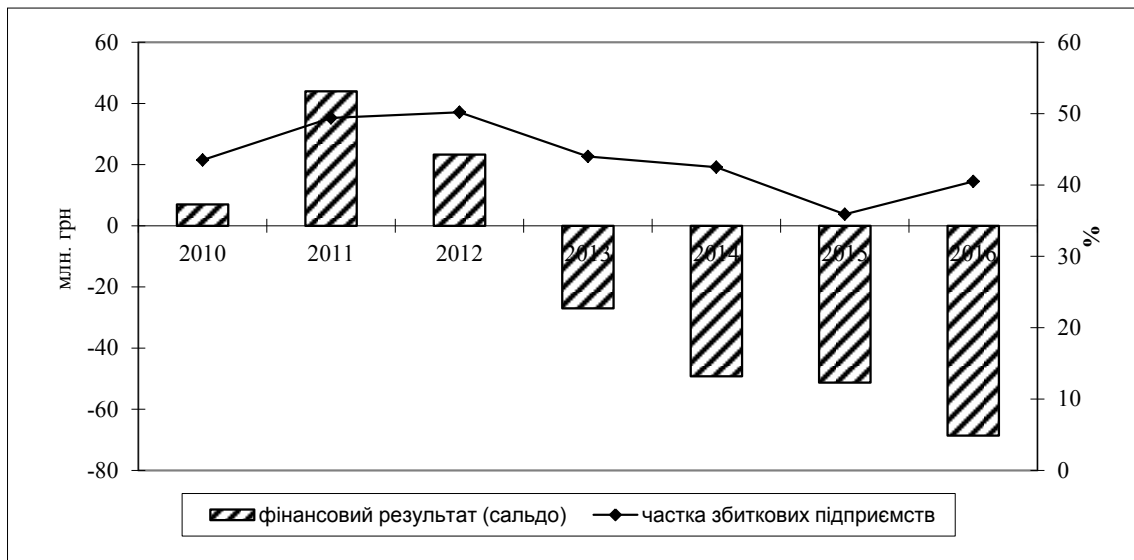

Рис. 3. Динаміка фінансових результатів діяльності підприємств ювелірної промисловості [4, с. 358–370]

Державне регулювання ринку ювелірних виробів, урахуваючи специфіку виробництва продукції з використанням дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння, пов'язане з ліцензуванням такої діяльності суб'єктів господарювання. Попри те, що саме ліцензування вважається найбільш дієвим регулятором державної політики у цій сфері, Верховною Радою України був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обмеження державного регулювання господарської діяльності» від 19.10.2010 № 2608-VI, яким було ліквідовано ліцензування виробництва, виготовлення і торгівлю ювелірними виробами. Вважаємо за доцільне підкреслити, що цим законодавчим актом не лише припинено процедуру ліцензу-

вання, а й скасовано подання статичних звітів щодо операцій із дорогоцінними металами та дорогоцінним камінням і необхідність дотримання вимог щодо зберігання та обліку таких. Лише одним із багатьох негативних результатів стало зниження рівня державного контролю над цією сферою та обмеження надходження достовірної інформації про тенденції розвитку ринку ювелірних виробів.

Обов'язковою процедурою для виведення ювелірних виробів на ринок України є проходження процедури клеймування, яке здійснює Державна пробірня служба. Не зупиняючись на тих фактах, що в певні періоди часу окремі вітчизняні виробники мали право самостійно клеймувати свою продукцію державним пробірним клеймом, підкреслимо, що існує думка у

колі підприємців, що ця процедура гальмує взаємовідносини між виробником та споживачем, спричиняє додаткові фінансові витрати. Водночас саме державне клеймування, ставлячи усіх учасників ринку в рівні умови, використовується державою для захисту внутрішнього ринку. З'ясовано, що у цій сфері є низка проблем, які потребують якомога швидшого вирішення. Так, стандарт ДТСУ 30649-99 «Сплави на основі благородних металів. Марки» сьогодні морально й юридично застарів і не сприяє якісному проведенню експертизи, тому потребує перегляду та вдосконалення.

Ще однією проблемою, яка за рівнем впливу на динаміку вітчизняного ринку ювелірних виробів може бути визначеною як загроза його розвитку, є значні обсяги нелегально ввезеної ювелірної продукції низької якості. Будучи дешевою, вона знаходить попит у сегменті недорогих товарів, чим ускладнює умови роботи вітчизняних підприємств ювелірної промисловості.

Членство України в СОТ, відкриття зони вільної торгівлі з ЄС та подальша євроінтеграція збільшили відкритість внутрішнього ринку ювелірних виробів, що призвело до певної незахищеності вітчизняного товаровиробника.

Узагальнення точок зору провідних науковців [2, с. 32; 3, с. 110; 6, с. 235; 7, с. 113–118; 9, с. 64; 10, с. 146] дало змогу визначити сукупність зовнішніх та внутрішніх загроз, які найбільш суттєво впливають на рівень економічної безпеки підприємств ювелірної промисловості та пов'язані з поточними тенденціями розвитку ювелірного ринку України:

- негативний вплив політичної та соціальної нестабільності, військові діями на території країни;

- посилення фінансової кризи, зростання рівня інфляції та розбалансування системи грошового обігу в державі;

- засилля товарів іноземного виробництва на внутрішньому ринку внаслідок зниження митних зборів на імпорту коштовностей;

- залежність від імпорту сировини через відсутність власних розроблених родовищ і промислового видобутку дорогоцінних металів;

- втрата ресурсного потенціалу держави, зокрема бурштину, внаслідок відсутності законодавчого регулювання його добування та оброблення;

- низька конкурентоспроможність вітчизняної продукції внаслідок більш високої вартості дорогоцінних металів як основного складника собівартості виробленої ювелірної продукції порівняно із закордонними товарами;

- недосконалість законодавчого поля діяльності підприємств ювелірної промисловості, зокрема стан правового та нормативного забезпечення контролю над якістю сплавів ювелірних виробів із дорогоцінних металів;

- відсутність або недосконалість на підприємствах системи управління якістю, що не дає

змоги забезпечити високу конкурентоспроможність вітчизняної ювелірної продукції;

- використання нестандартних сплавів із домішками, які погіршують якість ювелірних виробів та підривають довіру до торгової марки;

- тінізація ринку ювелірних виробів через відсутність належного державного контролю.

Забезпечення необхідного рівня безпеки не лише для підприємств ювелірної промисловості, а й для всіх учасників вітчизняного ювелірного ринку, є важливим моментом для розвитку національного ювелірного виробництва та задоволення потреб населення у виробках із дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння. У цьому контексті для суб'єктів господарювання доцільно рекомендувати здійснення таких взаємопов'язаних заходів у сфері економічної безпеки:

- прогнозування тенденцій, які ведуть до порушення нормального функціонування та розвитку підприємства;

- встановлення причин і умов, які сприяють нанесенню збитку та загрожують реалізації економічних інтересів, порушенню нормального функціонування;

- своєчасне виявлення й усунення загроз економічній безпеці, зниження ризиків у діяльності;

- створення ефективного механізму забезпечення економічної безпеки підприємства, умов оперативного реагування на загрози, їх своєчасного виявлення;

- дотримання адекватності витрат для забезпечення виконання рішень у процесі гарантування економічної безпеки можливим утратам від реалізації зовнішніх та внутрішніх загроз.

На рівні держави доцільно рекомендувати: посилення контролю над використанням природних ресурсів для регулювання видобутку сировини для потреб ювелірної галузі; вдосконалення законодавчої бази шляхом ліквідації неузгодженості між окремими законодавчими актами; підтримка просування вітчизняної продукції на зовнішніх ринках; протидія тіньовому обігу ювелірних виробів.

Висновки. Поточний етап розвитку ринку ювелірних виробів в Україні характеризується наявністю значної кількості загроз, що вимагає максимальної концентрації зусиль, спрямованих на стабілізацію ситуації та чіткість у державному регулюванні, а з боку учасників, зокрема підприємств ювелірної промисловості, – здійснення захисних заходів із формування системи економічної безпеки.

Подальшого дослідження потребує проблема забезпечення результативності й підвищення ефективності державного регулювання розвитку ринку ювелірних виробів та формування методичних засад управління економічною безпекою підприємств, задіяних у видобуванні та обробці дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, виробництва ювелірних виробів та їх реалізації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Антикризові технології в управлінні економічною безпекою підприємства: монографія / М.М. Караїм, В.В. Мартинів, А.М. Штангрет та ін.; за заг. ред. А.М. Штангрета. Львів: Укр. акад. друкарства, 2016. 250 с.
2. Босак А.О., Чорній В.Я. Передумови розвитку золотодобування в Україні. Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. 2011. № 2. С. 30–35.
3. Дослідження розвитку українського ринку ювелірної продукції / В.М. Вартачан, В.М. Гавва, Д.О. Турко. Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики. 2008. № 3. С. 108–117.
4. Діяльність суб'єктів господарювання: стат. зб. / За ред. М.С. Кузнєцової. К.: Консультант, 2017. 588 с.
5. Луців Н.В. Проблеми та основні тенденції розвитку вітчизняного ринку ювелірних виробів. Товарознавство та інновації. 2012. Вип. 4. С. 79–89.
6. Михайловський О.В. Трансформація функцій золота у сучасній міжнародній економіці. Актуальні проблеми економіки. 2011. № 12. С. 230–237.
7. Михальський В.В. Золото в структурі світового фінансового ринку: монографія. К.: Ніка-Центр, 2010. 252 с.
8. Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства: монографія / За заг. ред. А.М. Штангрета. Львів: Укр. акад. друкарства, 2017. 276 с.
9. Попівняк Ю.М. Проблеми функціонування ювелірної промисловості України у світовому контексті та шляхи їх розв'язання. Актуальні проблеми економіки. 2013. № 9. С. 62–69.
10. Семенюк К.М. Нормативно-правова складова державного регулювання ювелірною галуззю в Україні: стан і перспективи. Економіка та держава. 2013. № 11. С. 145–148.